

ВИТОКИ ТА ГЕНЕЗИС КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА У П'ЯТОМУ-ШОСТОМУ ПЕРІОДАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВНОСТІ

В.К. Матвійчук

доктор юридичних наук, професор,

перший проректор

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Застосування історико-правового методу для з'ясування суті явищ, що стосуються проблеми дослідження, є надто вагомими, що може забезпечити від застосування хибних правових положень, які мали місце в минулому та використання того позитивного досвіду, яке має сприяти охороні навколишнього природного середовища сьогодні та в майбутньому.

Аналіз достатніх досліджень та публікацій. Питання, що стосуються використання історико-правового методу дослідження кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища в тій чи іншій мірі досліджували В.Я. Тацій, С.Б. Гавриш, Н.О. Лопашенко, С.А. Голуб, В.М. Присяжний, І.О. Харь.

Проте їх дослідження в цьому сенсі носили фрагментарний характер, охоплювали лише частково цю проблему.

Мета статті полягає у дослідженні витоків та генезису кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища у п'ятому-шостому періодах розвитку українського суспільства та державності.

Основні результати дослідження. Вданій статті ми розглянемо зазначену в меті проблему, починаючи з п'ятого періоду її становлення. П'ятий період (XVIII ст. – поч. XIX ст.) дістав назву «Під імперською владою» (для кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища це був третій період). З кінця XVIII ст. Україна стала звичайною провінцією Російської царської імперії. Це підтверджується створенням різних державних структур, які виконували волю царизму, свідченнями науковців Росії: В. Зуєва, П. Шалікова, М. Погодіна; іноземних вчених: М. Брюна, Г. Вотрена, та ін. [1, с. 178-221]. До цього часу належать і витoki кримінально-правової охорони рибного і звіриного промислу. Так, згідно зі ст. 189 Артикулу військового, розкрадачі риби караються за крадіжку [2, с. 325-389]. Звичайно, в ньому відсутні такі терміни, як «незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом», оскільки в ті часи риби було достатньо, і так гостро, як зараз, питання охорони цього природного об'єкта не ставилося. Питання щодо незаконного рибного промислу ставилося ще в «Соборному уложенні» 1649 р., але цей нормативний акт діяв до поч. XVIII ст. і не мав поширення на території України [2, с. 325-389]. Як показує аналіз цього складу злочину, він охороняв відносини, що стосувалися власності, і містив елементи охорони природного об'єкта, бо стосувався риби як предмета, не вилученого з природи. Для об'єктивної сторони цього асоціального явища характерними є активні дії. З суб'єктивної сторони цей злочин міг вчинятися лише з прямим умис-

лом. Суб'єктом зазначеного складу злочину визнавались «ратные люди». Цей же злочин був характерний і для «Соборного уложення» 1649 р. (ст. 30), яке почало діяти на території України на початку XVIII ст. [3, с. 97].

У 1718-1819 рр. були видані акти, що забороняли вивозити сміття в річки, канали, протоки, обробляти колоди і дошки на берегах річок, викидати баласт у гаванях, річках і на рейдах [4]. За порушення цих актів передбачалося покарання – заслання на каторгу. Це були витоки злочину засмічення водних об'єктів. Як свідчить аналіз цього складу злочину, об'єктом цього діяння були відносини, що забезпечували умови з охорони водних об'єктів від їх засмічення. Предметом цього діяння були: води річок, каналів, проток, гаваней. Об'єктивна сторона характеризується діями: вивезення сміття у водні об'єкти; обробка дощок і колод на берегах річок; скидання баласту. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього діяння були такі, як місце вчинення злочину: річка, гавань, рейди, канали, протоки. Необхідно зазначити, що перераховані засоби вчинення злочину були обов'язковою ознакою цього складу злочину (це сміття, баласт, стружка). Суб'єктом цього злочину могла бути будь-яка особа. З суб'єктивної сторони цей злочин характеризується умисною виною. Це видно з тих дій, які зазначені в законі. Витоки кримінально-правової охорони надр в історії нашої держави знаходимо у «Зводі законів кримінальних» за 1842 р. Так, у розділі IV, у ст. 629 є такі склади злочинів: приховування золота, добування золота [5]. У ст. 630 цього ж законодавчого акту мова йде про криміналізацію таких діянь, як: 1) розробка золота на казенних землях без дозволу уряду; 2) приховування випадково знайдених на приватних землях самородків; 3) розробка золота на приватних землях без дозволу власника і відома уряду [5]. Щодо ст. 631 цього систематизованого нормативного акту, злочинними вважалися такі дії: 1) таємна розробка золота власниками заводів і земель без попереднього повідомлення уряду; 2) приховування частини добутого на приватних заводах і промислах для зменшення податку в казну [5]. За вказані вище злочинні діяння передбачалися такі покарання: заслання на каторжні роботи за підробку клейма і знаків для приховання викраденого золота (ст. 638) [5; с. 2], заслання до Сибіру на поселення чиновників та інших осіб, що за своїм станом не підлягали тілесному покаранню. А засланнями на віддаленні казенні заводи з публічним покаранням батогами і поселенням до Сибіру були люди, які за своїм станом не позбавлялись тілесних покарань за такі злочини: 1) за крадіжку золота при розробці руд або при добуванні й промиванні пісків; 2) за розробку на казенних землях золота без дозволу уряду, а також на приватних землях без дозволу власника й уряду; 3) за таємну розробку на своїх землях, але без попереднього повідомлення уряду; 4) за приховання на свою користь самородків на казенних землях випадково, але за умови, що особа знає, що знайдене є золотим самородком; 5) за приховання на свою користь самородків, знайдених на приватних землях випадково, але за умови, що особа знає, що знайдене є золотим самородком – покарання існувало як за крадіжку – шахрайство [5]. За ст. 651 зазначеного Зводу передбачена кримінальна відповідальність за проведення золотого промислу в Сибіру особою, яка отримала дозвіл на такий, коли вона приховала причини, що перешкоджають промислу згідно з Гірничим статутом [5]. Цікавим

щодо витоків злочинної розробки надр є VI розділ «Про покарання за порушення правил добування кольорових каменів» зазначеного Зведення. Так, за ст. 653 (криміналізовані добування на казенних землях кольорових каменів без білета від директора Єкатеринбурзької гранильної фабрики) стягувався штраф 30 руб. сріблом на користь фабрики – за злочин, вчинений вперше, а вдруге – передавали особу до суду [6]. Як свідчать статті й відповідні розділи Зводу законів кримінальних і Гірничого статуту, законодавець диференціював незаконну розробку надр залежно від їх здійснення на казенних і приватних землях. У цьому ж законодавчому акті частково знаходимо витoki й іншого складу злочину, що у чинному КК України дістав назву в ст. 240 КК, це – порушення правил охорони надр. Так, гл. 9 «Про порушення статутів про сіль» Зводу передбачає в ст. ст. 654 – 665 низку злочинних діянь і покарання за них. Зокрема, ст. 654 Зводу криміналізує діяння особи, яка добуває сіль без отриманого особливого дозволу, або незаконно продає біля джерел, що належать скарбниці тощо. [7].

Досконалі положення з кримінально-правової охорони надр знаходимо у «Зводі законів кримінальних» 1842 р. [8]. Згідно зі статтями 630, 631, 638, 651, 653 збірника, об'єктом цих складів злочину були суспільні відносини, що забезпечували охорону надр і власність на надра. Предметом цих злочинів було золото і самородки з нього, а також кольорове каміння. Об'єктивна сторона вказаних складів свідчить про те, що вони вчинялися шляхом таких дій: 1) таємним добуванням; 2) крадіжкою; 3) розробкою без дозволу. Крім того, для таких складів злочинів властива і бездіяльність – приховування цих дорогоцінних металів і каміння. Суб'єктивна сторона цих складів злочину виражалася в прямому умислі. Щодо суб'єкта зазначених складів злочину, то можна констатувати, що ними могла бути приватна, посадова і непосадова особа [8]. Диспозиції цих статей мали бланкетний характер і відсилають дослідника до «Гірничого статуту» [5]. У ст. 654-665 «Зводу законів кримінальних» 1842 г. була низка складів злочинів, які належать до витоків злочинів незаконного добування не загальнопоширених копалин [8]. Як свідчить аналіз, ці діяння посягали на відносини з приводу охорони не загальнопоширених копалин. Предметом цих складів злочинів була сіль. Об'єктивна сторона зазначених складів злочинів характеризувалася активними діями. Із суб'єктивної сторони згадані злочини вчинялися лише умисно, і їх суб'єктом могла бути будь-яка особа.

Характерним для цього періоду є те, що він багатий витокami кримінально-правової охорони лісу від його знищення шляхом підпалу, а також удосконаленням ознак цього складу злочину у законодавчих актах. Так, згідно зі ст. 689 зазначеного Зводу, що міститься в розд. II «О наказаниях за нарушение законовъ об охранении казенныхъ лесовъ от пожаровъ», передбачалася кримінальна відповідальність за те, що особа без дозволу пожежного старости і без приписаної обережності випалює траву, посіви чи коріння, палить гілки тощо, за розчищення лісу під ріллю або сінокіс (карається як «ослушникъ» ст. 260) [7]. У той же час ст. 690 передбачала кримінальну відповідальність за шкоду і збитки казенним лісам від необережного підпалу (стягується на користь лісових прибутків із того поселення, якому поле належить, а винний підлягає покаранню за необережний підпал) (ст. 802) [7]. На цій же підставі (ст. 691) як ка-

зенні, так і поміщицькі поселення відповідали за шкоду і збитки, що сталися в казенних лісних дачах від пожеж, що завдані необережністю їхніх пастухів [7]. Якщо від вогню, розведеного промисловцями і погоничами худоби, сплавниками та іншими людьми в заборонений час чи без приписаної обережності станеться пожежа (ст. 693), то винні підлягають покаранню за необережний підпал (ст. 802) [7]. Цей же нормативний акт (ст. 694) передбачав кримінальну відповідальність за умисний підпал лісів і лісових угідь [7]. Відповідальність за такий злочин наставала за ст. 799, коли винний позбавляється всіх прав, становища, піддавався покаранню батогами і засланням на каторжні роботи [7]. Не зважаючи на те, що значна кількість норм, присвячених охороні навколишнього природного середовища, хоча і була відома Уложенню 1649 р., але витоки кримінальної відповідальності за умисне знищення і пошкодження лісових масивів шляхом підпалу відносяться до Зводу законів кримінальних 1842 р. Отже, недостатньо обґрунтованим є твердження Н.О. Лопашенко, що витоки цього явища слід шукати в більш пізнішому законодавстві [4, с. 173-309; 10, с. 15-16].

У ст.ст. 689, 690, 691, 693 «Зводу законів кримінальних» 1842 р. передбачена відповідальність за шкоду і збитки підпалом лісу [9]. Аналіз цього складу злочину показує, що їх об'єктом були суспільні відносини власності і навколишнього природного середовища, які забезпечували охорону лісових рослин. Предметом зазначеного складу злочину могли бути трави, ліс на корені. Це означає, що у Зводі дещо розширений перелік предметів злочину порівняно із Соборним уложенням 1649 р. Із суб'єктивної сторони зазначений злочин вчинявся як умисно, так і з необережності [11, с. 60-93]. Суб'єктами цього злочину могли бути приватні особи, власники полів, погоничі худоби, пастухи та інші особи. Цей же нормативний акт (ст. 694) передбачає відповідальність за умисний підпал лісів і лісових угідь [11, с. 76-443]. Об'єктом цього складу злочину були суспільні відносини, що забезпечували охорону лісу, і лісові угіддя – як природні об'єкти і власність. Предметом цього злочину, як свідчить аналіз законодавства, є ліс та лісові угіддя. Об'єктивна сторона виконувалася лише активними діями, на що вказує спосіб вчинення цього злочину шляхом підпалу. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони досліджуваного злочину було місце вчинення злочину, а саме територія лісу або лісового угіддя. До обов'язкової ознаки вчинення цього злочину необхідно віднести і засіб – вогонь. Це істотно доповнення значно збагачує положення закону, що діяв.

На поч. XVIII ст. формуються витоки складу злочину, такі як потрава посівів і пошкодження насаджень (ст. 24 «Соборного уложення» 1649 р. [12, 96]). Його аналіз свідчить, що об'єктом цього діяння були відносини власності, а предметом – хліб на полі. Для об'єктивної сторони цього складу злочину були характерні такі обов'язкові ознаки, як: 1) дія і бездіяльність; 2) місце його вчинення – поле; 3) засоби його вчинення – коні. За конструкцією він був побудований як злочин з матеріальним складом. Із суб'єктивної сторони це діяння вчинялось як умисно, так і з необережності. Порівняно зі ст. 24 «Соборного уложення» 1649 р. у ст. 666 «Зводу законів кримінальних» 1842 р. прослідковуються зміни в об'єктивних і суб'єктивних ознаках зазначеного складу злочину. Передусім, це зміни щодо предмету злочину, який значно розширився. Так, окрім хліба, він доповнився скошенням сіна і пошкодженням молодих дерев [11; 9, с. 140]. Крім того,

об'єктивна сторона цього складу злочину доповнилася такими засобами вчинення злочину, як будь-яка худоба, і знаряддя злочину: косилками, косами, серпами [64]. Щодо суб'єкта злочину, то він поширився не тільки на «ратных» людей, а й на погоничів худоби, пастухів, приватних людей [11].

Певним кроком з удосконалення законодавства, що передбачає кримінальну відповідальність за порушення ветеринарних правил, є: деякі положення розділу VI гл. 1 «Зводу законів кримінальних» 1842 р. Так, у ст. 351 цього Зводу передбачалася кримінальна відповідальність за порушення карантинних правил і застережних заходів під час перебування в карантинній межі суден, людей, тварин і речей, що очищені сумнівно [11]. Цей злочин стосувався сфери навколишнього природного середовища, тому що він посягав на відносини щодо охорони, раціонального використання і відтворення тваринного світу. Предметом зазначеного злочину були тварини, які повинні перевозитись із дотриманням карантинних правил. З об'єктивної сторони зазначений злочин характеризувався бездіяльністю (неповідомленням, недонесенням). Обов'язковою ознакою цього складу злочину було його місце вчинення – карантинна межа суден. За конструкцією він побудований як злочин із формальним складом. Суб'єктивна сторона цього злочину сформульована як для діяння з формальним складом, тобто з прямим умислом. Щодо суб'єкта зазначеного складу злочину, то необхідно констатувати, що його виконавцем міг бути капітан судна, приватна особа або наймана для супроводження не посадова особа.

Необхідно зазначити, що більшість із проступків і незначних злочинів, які посягали на навколишнє природне середовище, були в подальшому перенесені із «Уложення про покарання кримінальні і виправні» в «Статут про покарання, що накладаються мировими суддями» 1864 р. Серед них слід назвати такі: засмічення річок, каналів, джерел або криниць киданням у них каміння, піску тощо, речовин, від яких може настати порча води (ст. 52; покарання – грошове стягнення не більше 10 руб.); полювання, а також рибний або інший лов у заборонений час, у недозволених місцях, забороненими способами або без дотримання зазначених правил, розорення пташиних гнізд, продаж дичини, добутої в недозволеній час (ст. 57; покарання – стягнення не більше 25 руб.); порушення правил, передбачених для судноплавства і сплаву лісу по річках і каналах (ст. 77; покарання – грошове стягнення не більше 50 руб.); викидання баласту на рейді, фарватері або в гавані, річках або каналах (ст. 78; покарання – грошове стягнення не більше 100 руб.); порчу води в місцях, де її зберігають для внутрішнього споживання, вимочування льону або коноплі, звальованням чи виливанням нечистот або киданням шкідливих речовин без умислу на завдання шкоди народному здоров'ю (ст. 111; покарання – арешт не більше 7 днів або грошове стягнення не більше 20 руб.); недонесення про появу зарази на худобі або неприйняття встановлених застережних заходів проти зарази худоби і падежу худоби (ст. 112; покарання – арешт не більше одного місяця або грошове стягнення не більше 100 руб.); самовільну порубку лісу (ст. 154; покарання – у перший і другий раз грошове стягнення, яке дорівнює подвійній ціні самовільно зрубаного лісу; в третій або більше разів – теж стягнення й ув'язнення в тюрмі від одного до шести місяців) та ін. [11, с. 402-414; 7, с. 402-414].

Отже, в подальшому «Статут про покарання, що накладаються мировими судьями» 1864 р. розвиває склади злочинів, витоки яких формувалися раніше. Наприклад, склад злочину засмічення водних об'єктів зазнав доповнення щодо місця вчинення злочину, а саме додатково названі криниці та джерела. Це означає, що також доповнився предмет цього злочину, а саме: води криниць і джерел. Значно доповнилася така ознака об'єктивної сторони, як засоби вчинення злочину, наприклад, каміння, пісок, інші речовини, від яких не може статися порча води [7, с. 402-414]. За конструкцією зазначений діяння залишалось з формальним складом, а отже, з суб'єктивної сторони цей злочин вчинявся лише умисно. Цей Статут дещо доповнює об'єктивну сторону складу злочину незаконне полювання. Ст. 57 прямо передбачала такі ознаки об'єктивної сторони, як час вчинення злочину (заборонений час, недозволений час); місце («недозволених місцях»); спосіб («забороненими способами»); такі дії, як незаконне полювання, рибний або інший лов, розорення пташиних гнізд, продаж дичини. За конструкцією цей злочин відносився до так званих злочинів з формальним складом. Цей нормативний акт передбачає склад злочину «Порушення правил, передбачених для судноплавства і сплаву лісу по річках і каналах» (ст. 77). Об'єктом цього складу злочину були відносини, що забезпечували охорону рік від засмічення. Об'єктивна сторона цього діяння характеризувалася діями щодо порушення правил, передбачених для судноплавства та сплаву лісу. Із суб'єктивної сторони він міг вчинятися як умисно, так і з необережності. Суб'єктом злочину могла бути особа, відповідальна за використання судна або яка здійснювала сплав лісу.

Цікаво, що зазначений нормативний акт вперше вводить таку дію щодо водних об'єктів, як порча води (ст. 111) – фактично забруднення води, яку використовували для споживання. Ця дія спричинялася вимочуванням льону або коноплі, звалюванням або виливанням нечистот, киданням шкідливих речовин. Слід зазначити, що ст. 111 Статуту передбачила такі засоби вчинення злочину, як льон, коноплі, нечистоти, шкідливі речовини.

Шостий період охоплює кін. ХІХ ст. – поч. ХХ ст. (для кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища це четвертий період). Для цього періоду характерна розробка цілої низки норм, що передбачають відповідальність за діяння проти навколишнього природного середовища, але більша частина з них не була прийнята. Так, в Кримінальному уложенні 1903 р. [14], яке так і не набуло чинності, злочини проти навколишнього природного середовища і проступки передбачалися, в основному, в гл.гл. 9-11. До них відносилися такі діяння: порча води, що слугувала для пиття чи водопою, кидання, звалювання, виливання, спускання у неї або вимочування у ній речовин, що роблять воду не придатною для пиття або водопою (ст. 220; покарання – арешт терміном не більше одного місяця або грошова пеня не більше 100 руб., якщо внаслідок подібних дій вода стала шкідливою для здоров'я людей, покарання було у вигляді арешту або грошової пені не більше 500 руб.); невиконання встановленого законом або обов'язковою постановою обов'язку своєчасно доносити про випадки заразних хвороб сільськогосподарських рослин або плодових чи деревостанних насаджень (ст. 244; покарання – грошова пеня не більше 100 руб.); невиконання такого ж обов'язку доносити про випадки заразних або повальних хвороб домашніх тварин, шкідливих для сільськогосподарських рослин або плодових чи деревостан-

них насаджень (ст. 243; покарання – арешт на термін не більше одного місяця або грошова пеня не більше 100 руб.); рибний або інший лов у недозволений час, у недозволених місцях забороненими способами або без дотримання зазначених правил (ст. 246; покарання – грошова пеня не більше 25 руб., якщо це діяння вчиняється у вигляді промислу, або лов риби проводиться із застосуванням отруйних чи вибухових речовин, покарання збільшується до арешту на строк не більше одного місяця або грошової пені не більше 100 руб.); полювання 1) без встановленого мисливського посвідчення; 2) з чужим мисливським посвідченням; 3) не на ту породу дичини, полювання на яку дозволено в цей час; 4) забороненим способом (ст. 247; покарання за п. 1 – грошова пеня не більше 25 руб., в інших випадках – не більше 100 руб.); недозволене розорення пташиних гнізд або виймання з них яєць чи пташенят (ст. 248; покарання – грошова пеня не більше 25 руб.) забій на полюванні зубра або самки лося, оленя або дикої кози чи теляти цих порід (ст. 250; покарання – грошова пеня по 500 руб. за кожного вбитого зубра; по 50 руб. за кожну самку лося або кожного оленя; по 25 руб. за кожну самку дикої кози й кожного теляти лося, оленя або дикої кози); здійснення забороненого законом промислу морського котика або самовільного його здійснення на суші (ст. 254; покарання – ув'язнення в тюрмі); вирубування лісовласником або особою, якій надано право розпоряджатися лісом, сироростучого лісу або викорчовування пеньків чи коріння у випадках, коли таке вирубування або корчування заборонене законом або обов'язковою постановою, або є порушенням відповідних правил (ст. 255; покарання – грошова пеня, рівна цінності зрубаного або викорчуваного лісу, визначена місцевою лісовою таксою) та ін. [14]. Положення, відображені в Кримінальному уложенні 1903 р., мали і мають істотне значення для вдосконалення чинного кримінального законодавства: наприклад, порча води, яка необхідна для пиття або водопою (предмет злочину) (ст. 220), або неповідомлення про захворювання рослин або тварин та інші положення, які описані, вище.

Висновки. На основі аналізу законодавства, що стосувалося охорони природних об'єктів у XVIII-XX ст.ст. можна констатувати, що, на відміну від попередніх природоохоронних законів, ці закони мали загальнодержавне значення. Це зумовлено тим, що ними охоронялися компоненти, які мали не окремих, а місцевий (регіональний) вплив. Кримінально-правова охорона в XX ст., як уже зазначалося, характеризується тим, що вплив людства на природу мав глобальний характер і для стабілізації екологічної ситуації необхідні були значні зусилля. Це підтверджують результати нашого дослідження, де показана криміналізація діянь, які посягали на навколишнє природне середовище, та важливість дотримання міжнародних стандартів у зазначеній сфері відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Січинський В. Чужинці про Україну / В. Січинський. – Львів : Фірма «Довіра», 1992. – 256 с.
2. Законодавство періода становлення абсолютизму. – М. : Юрид. лит., 1986. – С. 325-389.
3. Российское законодательство X-XX веков. Тексты и комментарии: В 9-ти т. / Под ред. и с предисл. О.И. Чистякова. – Т. 2: Законодательство периода образования и

укрепления Русского централизованного государства. Судебники 1497 и 1550 г.г. Акты местного управления. Стоглав. (Отв. ред. А.Д. Горский.) – М.: Юрид. лит. – 1985. – 520 с.

4. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 г. // Российское законодательство X-XX веков. В 9-ти т. – Т. 6 / Законодательство первой половины XIX века. – М.: Юрид. лит., 1985. – 432 с.

5. Устав горный // Сводъ законовъ уголовныхъ. – Санкт-Петербург : Въ Типографии Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1842. – 212 с.

6. Устав горный. // Сводъ законовъ уголовныхъ. – Санкт-Петербург : Въ Типографии Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1832 март 6 (5211) §§ 13, 15. – Ст. 1524.

7. Устав лесной. // Сводъ законовъ уголовныхъ. – Санкт-Петербург : Въ Типографии Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1832. – Ст. 1525.

8. Свод законов США // Law of the State of New York, 1983 – Разд. 42. – Ст. 6901.

9. Свод законов уголовныхъ. – Санкт-Петербург Въ Типографии Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1842. -900 с.

10. *Лопашенко Н.А.* Экологические преступления: Комментарий к гл. 26 УК РФ / Н.А. Лопашенко. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Прес», 2002. – 802 с.

11. Соборное Уложение 1649 г. // Российское Законодательство X-XX вв. В 9-ти т. – Т. 3. Акты Земских соборов; отв. ред. тома докт. юрид. наук А.Г. Маньков. – М.: Юрид. лит., 1985. – С. 76-443.

12. Российское законодательство X – XX веков: Тексты и комментарии: В 9-ти т. / Под ред. и с предисл. О.И. Чистякова. – Т. 3: Акты Земских соборов конца XVI – нач. XVII вв. Соборное Уложение 1649 года. Акты Земских соборов 50-х гг. (Отв. ред. А.Г. Меньков). – М.: Юрид. лит. – 1985. – 511 с.

13. Устав о наказаниях, налагаемых мировыми судьями 1864 г. // Российское законодательство X-XX вв.: В 9-ти т. – Т.8. – М.: Юрид. лит., 1991. – С. 402-414.

14. Уголовное Уложение 1903 г. – СПб.: Сенатская типография, 1903. – 598 с.

Матвійчук В.К. Витоки та генезис кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища у п'ятому-шостому періодах розвитку українського суспільства та державності

У статті проведений аналіз витоків та генезису кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища на теренах України у п'ятому-шостому періодах розвитку українського суспільства та державності. Проаналізовані об'єктивні й суб'єктивні ознаки складів злочинів, що існували на той час з аналізованої проблеми.

Ключові слова: *витоки, генезис, кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища.*

Матвейчук В.К. Истоки и генезис уголовно-правовой охраны окружающей природной среды в пятом-шестом периодах развития украинского общества и государственности

В статье проведен анализ истоков и генезиса уголовно-правовой охраны окружающей природной среды на территории Украины в пятом-шестом периодах развития украинского общества и государственности. Проанализированы объективные и субъективные признаки составов преступлений, существовавшие к тому времени в рассматриваемой проблеме.

Ключевые слова: *истоки, генезис, уголовно-правовая охрана окружающей среды.*

Matviychuk V.K. The origins and genesis of the criminal law protection of the environment in the fifth or sixth periods of development Ukrainian society and the state

The article analyzes the origins and genesis of the criminal law protection of the environment on the territory of Ukraine in the fifth or sixth periods of development of Ukrainian society and state. Analyzed both objective and subjective elements of crime that existed at that time to this issue.

Key words: *origins, genesis, criminal and environmental protection.*

Стаття надійшла до редакції 16.01.2012.